

Отже, проведене дослідження дозволяє нам встановити, що максимальний рівень рентабельності виробничих витрат повністю визначається: 1) оптимальним співвідношенням матеріальних витрат і виробничої собівартості –  $V_m/C$ ; 2) оптимальним співвідношенням собівартості й обсягу реалізованої продукції –  $C/P$ .

Величина цих співвідношень не обов'язково повинна бути мінімальною, як у наведеному випадку. Ми вважаємо, що головним в управлінні витратами є те, щоб темпи зменшення виробничих (матеріальних) витрат переважали темпи змін валового прибутку.

Якщо перекласти наведені нами розрахунки на результат господарської діяльності ПрАТ «Імпульс», то і з точки зору мінімізації витрат, і з точки зору їх оптимізації відносно рівня максимальної рентабельності виробничих витрат кращим роком слід вважати 2010 р., навіть за умови, що в цьому році були не найкращі показники реалізації продукції, валовий прибуток та оборотність виробничих запасів.

Запропонований нами методологічний підхід щодо оптимізації матеріальних витрат на основі системно-орієнтованого управління можна рекомендувати для використання промисловим підприємствам на поточну і середньострокову перспективу.

#### Список використаних джерел:

1. Бажин І.И. Исследование систем управления: конспект-учебник /И.И. Бажин , - Харків: Консул, 2004. – 336с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. – Київ: Лібра, 2004, - 704с.
3. Грицюк Е.О. Системний підхід як основа для обґрунтованого планування показників матеріально – технічної бази підприємства / Е.О. Грицюк, А.Ф.Ляшенко, І.Л. Міняйло. – Чернівці: Науковий вісник ЧТЕІ, 2012, Випуск 2, - С 134 -141.
4. Грицюк Е.О. Економіка підприємства : Навчальний посібник / Е.О. Грицюк, А.А. Антохов, І.М. Антонова і ін.- Чернівці: 2011, - 367с.
5. Панасюк В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект: монографія / В.М. Панасик.- Тернопіль: Астон, 2006, - 229с.
6. Партин Г.О. Системно - орієнтовне управління витратами: монографія, / Г.О.Партин, Я.І.Ясинська. - Львів: ЗУКЦ, 2011, - 199с.
7. Приймак В.М. Прийняття управлінських рішень: посібник/ В.М.Приймак,- Київ: Атіка, 2008. -240с.
8. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник / А.А. Мазаракі, Л.О.Лігоненко, Н.М. Ушакова.- Київ: Хрещатик, 1999, - 794с.
9. Мізюк Б.М. Стратегічне управління: підручник/ Б.М. Мізюк , - Львів: Магнолія –плюс, 2006.- 392с.
10. Цал – Цалко Ю.С. Витрати підприємства: навчальний посібник / Ю.С. Цал – Цалко. – Київ: ЦУЛ, 2002.- 656с.
11. Череп Л.В. Управління витратами суб'єктів господарювання: монографія/ Л.В.Череп. – Харків: Вид.дім «Інжек», 2006.- 357с.

УДК 338.4

**В.Ф.Залунін, д.е.н., О.Ю.Щеглова, к.т.н.,**

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,  
м. Дніпропетровськ

#### **УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯМ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У даній статті розкрито питання удосконалення системи управління розвитком та функціонуванням виробничо-економічної системи будівельних підприємств. Проаналізовано методичні основи комплексної оцінки розвитку з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, які беруть участь у процесах розвитку будівельних підприємств.

В данной статье раскрыт вопрос усовершенствования системы управления развитием и функционированием производственно-экономической системы строительных предприятий. Проанализированы методические основы комплексной оценки развития с учетом внешних и внутренних факторов, которые принимают участие в процессах развития строительных предприятий.

In this article the question of improvement of control the system by development and functioning is exposed production-economic system of build enterprises. Methodical bases of complex estimation of development are analyses taking into account external and internal factors which take part in the processes of development of build enterprises.

Ключові слова: управління, об'єкт управління, розвиток, будівельне підприємство, будівельне виробництво.

Перехід економіки України до ринкових умов обумовив суттєві зміни у законодавчій базі та системі фінансування. В умовах ринкових відносин будівельні підприємства повинні самостійно визначати напрямки розвитку. Орієнтуючись на потреби та вимоги споживачів, вони в той же час мають турбуватися про економічну ефективність. Демоніполізація виробництва, конкуренція підприємств вимагають від них особливої уваги до змін кон'юнктури ринку. Однак розв'язання проблем, що генеруються зовнішнім середовищем підприємств, жодним чином не знижує вимог до організації внутрішніх процесів. Важливим фактором, що впливає на розвиток підприємств, є їх галузева специфіка, оскільки підприємства різних галузей функціонують в умовах, що суттєво відрізняються за умовами конкурентної боротьби, рівнем державного контролю та ін. Розв'язання проблем розвитку особливо актуально для будівельних підприємств, бо виконання будівельних робіт у сучасних умовах пов'язане зі збільшенням обсягів інноваційної діяльності з метою здобуття і використання конкурентних переваг. Саме тому, окрім вирішення питань функціонування будівельного підприємства на ринку, надзвичайно важливим стає управління його розвитком. Керівництво будівельних підприємств зі значним досвідом роботи в умовах планової економіки та управління з єдиного центру не має достатньо навичок для ефективного управління розвитком в умовах нестабільності та конкуренції, що значною мірою зумовлене відсутністю методичних підходів та рекомендацій в даному напрямку.

Узагальнення досягнень сучасної економіки й теоретико-методологічних основ розвитку підприємств містяться у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених І.Ансоффа, М.В.Афанасьєва, І.В.Афоніна, П.Т.Бубенка, О.М.Бутника, А.В.Гриньова, В.А.Забродського, М.О.Кизима, А.В.Крушевського, Б.Л.Кучина, О.І.Пушкаря, О.В.Раєвневої, В.С.Рапопорта, В.М.Самочкина, В.М.Спицнаделя, О.М.Тищенка, М.П.Тодаро, О.М.Тридіда, Й.Шумпетера. Особливостям функціонування та розвитку підприємств будівельної галузі присвячено наукові роботи О.С.Іванілова, В.В.Костюченка, Є.В.Мици, Т.В.Момот, М.П.Педана, І.М.Писаревського, В.І.Торкатюка, Р.Б.Тяна, Л.М.Чистова, Л.М.Шутенка та інших.

Трансформація України до ринкових відносин і структурна перебудова економіки привели до корінних змін у будівельній галузі, перетворивши її в інвестиційно-будівельний комплекс, орієнтований на здійснення інноваційної діяльності. За останні роки відбулося посилення впливу основних економічних і, зокрема, виробничих факторів зовнішнього середовища на діяльність

підприємств. Все більшої актуальності набувають проблеми забезпечення інноваційного розвитку будівельних підприємств з метою посилення їх здатності достатньо швидко й з мінімально необхідними витратами реагувати на потреби ринку та зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Розвиток будівельних підприємств в умовах нестабільного та невизначеного зовнішнього середовища неможливий без застосування сучасних методів управління, що відповідають ринковим вимогам.

Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування до питання управління розвитком та функціонування виробничо-економічної системи будівельних підприємств.

Сучасний етап розвитку економічної наукової думки характеризується переосмисленням традиційних підходів і методик управління соціально-економічними системами різних рівнів. Якщо в недалекому минулому вимірювання досягнень підприємств здійснювалося за допомогою таких методів управління розвитком господарюючих суб'єктів, які базувалися на управлінні фінансовими показниками діяльності, то сьогодні реалії сучасного ведення бізнесу вимагають переосмислення основних факторів економічного розвитку. Сьогодні існує багато проблем теоретичного та прикладного характеру, що заважають ефективному й якісному розвитку будівельних підприємств.

Необхідність удосконалення довгострокових механізмів управління підприємствами зумовлена глибинними структурними перетвореннями у світових економічних відносинах, які проявляються в усіх сферах суспільного життя:

- динамічні зміни структури суспільних потреб, що викликають зникнення традиційних та активний розвиток нових ринків;
- швидкий розвиток науково-технічної бази суспільного виробництва, що призводить до внутрішньої нестабільності виробничих систем;
- зміни суспільної свідомості та ставлення до економічної діяльності, зумовлюють формування соціальних стереотипів чи моделей бізнес-діяльності;
- глобалізація економічних відносин різних рівнів, що якісно змінює характер функціонування самих виробничо-комерційних систем, надаючи їм як нові можливості, так і генеруючи нові ризики.

Починаючи теоретичні дослідження розвитку будівельних підприємств, слід визначитися з ключовими загальнонауковими категоріями, що формують філософську базу досліджень.

Ключовими поняттями поставленої наукової проблематики, які дозволяють її позиціонувати у понятійно-категоріальному полі економічної науки, слід вважати:

1. Управління. Дану категорію слід аналізувати з двох основних позицій: 1) як процес; 2) як стан динамічного функціонування. У найбільш загальному контексті під управлінням ми будемо розуміти процеси, основною метою яких є забезпечення здатності соціально-економічних систем зберігати та, у певних межах, змінювати свою якісну та кількісну визначеність. Термін "управління" вживається стосовно усіх різновидів систем (соціальних, економічних, організаційних, біологічних, механічних, хімічних тощо) і передбачає зусилля щодо їх цілеспрямованих змін.

2. Розвиток. У цілому категорія визначає характер змін, які відбуваються у будь-яких предметах, системах, явищах. Розвиток, як загальнонаукове поняття, характеризується кількома змістовними властивостями: 1) спрямованість; 2) швидкість; 3) результат; 4) причинність. Традиційно виокремлюють дві форми розвитку будь-яких систем, явищ, процесів: прогрес (розвиток від «нижчого» до «вищого») та регрес (розвиток від «вищого» до «нижчого»). Зазначимо, що в економічних відносинах розвиток володіє усіма перерахованими рисами.

Категорія «управління» виражає здатність підприємства, як єдності соціально-економічної, матеріально-технічної та організаційно-технологічної систем зберігати свою визначеність, підтримуючи стан динамічної рівноваги між внутрішніми та зовнішніми чинниками діяльності. Діяльність, у даному контексті, означає таке ставлення учасників бізнесу до соціально-економічного середовища господарювання, що передбачає його перетворення і підпорядкування їхнім економічним інтересам [5, с.60].

У загальнотеоретичному аспекті категорія «розвиток» розкриває характер змін, які відбуваються у системі підприємства [4, с.326]. Іншими словами, це послідовність переходів соціально-економічної системи підприємства з одного стану в інший від моменту його створення до дати його ліквідації (юридичної та фізичної). Слід особливо зазначити, що підприємство в рамках роботи трактується як організаційно відокремлена, економічно самостійна, відкрита соціально-економічна система, яка на основі внутрішнього стану взаємодіє з зовнішнім середовищем і виготовляє продукцію (товари, роботи, послуги) [1, с.37].

Розвиток підприємства є незворотним процесом, який забезпечує спонтанні чи керовані переходи від одного неповторного стану до іншого через процеси змін. Неповторність кожного конкретного економічного стану підприємства забезпечується неможливістю повного повторення різноманітності, якості, кількості та сили впливу факторів, які його визначили.

Першоосновою розвитку підприємств слід вважати різноманітні зміни (внутрішнього та зовнішнього характеру), які виступають результатом взаємодії економічних предметів (об'єктів), їх різних властивостей, рис і параметрів. Соціально-економічні зміни у системі підприємства носять об'єктивний характер, тобто не залежать від волі та бажання людини (власників, менеджерів, працівників, інвесторів, кредиторів тощо) [2, с.78].

З метою позиціонування поняття "розвиток підприємства" в системі економічних категорій, можна рекомендувати вивчення характеру його зв'язків з основними загальнонауковими суміжними термінами (рис. 1).

Таким чином, розвиток підприємств слід визначити на чотирьох рівнях, кожен з яких створює основу для наступних рівнів:

Науково-теоретичний рівень: розвиток підприємства – це сукупність внутрішньо та зовнішньо-обумовлених послідовностей переходів підприємства (чи окремих його підсистем) з одного стану відносної стійкості в інший, починаючи від моменту його створення до повного припинення функціонування.

Методологічний рівень: розвиток підприємства – це постійні зміни структури, функцій, елементів, а також їх окремих властивостей, які дозволяють більш чи

менш ефективно функціонувати соціально-економічній системі підприємства за умов динамічного середовища господарювання.

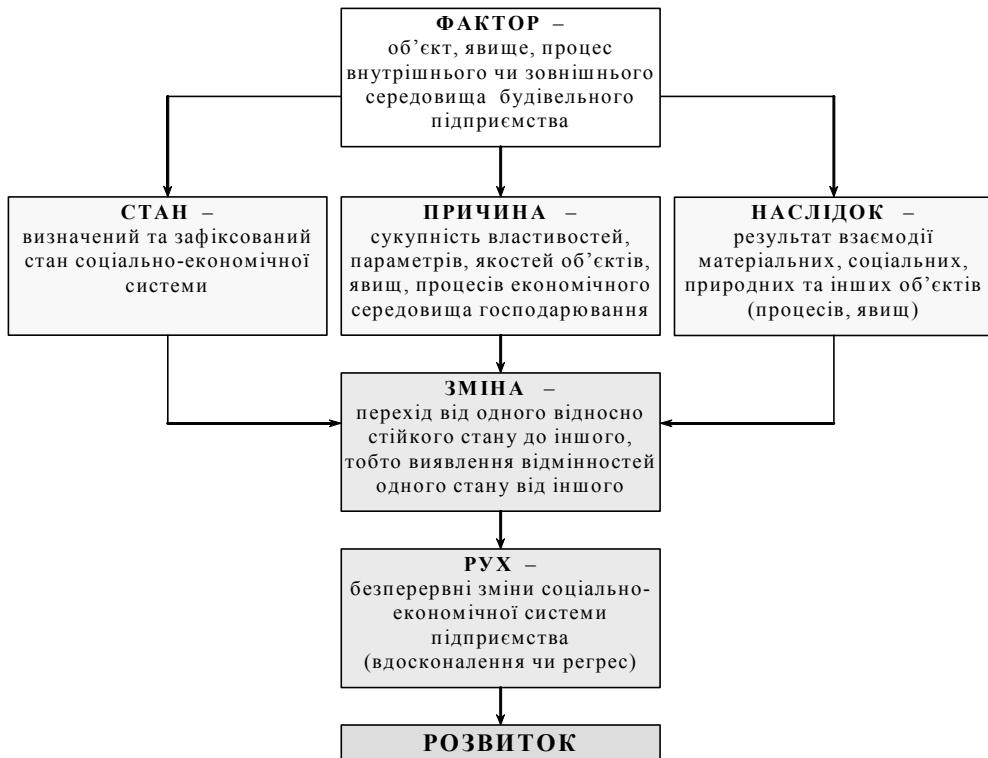


Рис. 1. Логічний генезис поняття «розвиток підприємства»

Методичний рівень: розвиток підприємства – це процес поступової зміни кількісних і якісних характеристик окремих бізнес-процесів і цільової ефективності підприємницької діяльності у цілому.

Прикладний рівень: розвиток підприємства – це постійні зміни (підвищення) цільової ефективності використання основних засобів, оборотних коштів, персоналу, земельних ділянок тощо у короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективах.

На основі проведеного формально-логічного аналізу категорії «розвиток» та поняття «розвиток підприємства», слід відзначити, що джерелом розвитку підприємства є об'єктивно існуюча невизначеність і внутрішні протиріччя економічних систем.

Визначення об'єкта управління розпочинається з постановки цілей управління об'єктом, тобто досягнення бажаного його стану, що характеризуються значенням окремих параметрів та задаються суб'єктом управління. Метою управління розвитком підприємства пропонується вважати підвищення рівня організованості й конкурентоспроможності підприємства. При цьому підвищення рівня організованості підприємства є внутрішнім, а збільшення конкурентоспроможності – зовнішнім проявом розвитку підприємства.

З урахуванням усього вищенаведеного, процес розвитку пропонується вважати об'єктом управління. Як об'єкт управління, розвиток підприємства – це особлива взаємодія взаємозалежних інноваційних процесів та процесів функціонування, які реалізуються в рамках виділених у складі будівельного підприємства структурно-функціональної та виробничо-економічної підсистем, потребують спеціального механізму управління і призводять до підвищення рівнів організованості й конкурентоспроможності підприємства [3, с.166].

Графічно процес розвитку доцільно представити у вигляді системи (рис. 2) [3, с.25].

Таким чином, можна визначити часові межі управління розвитком. Управління інноваційними процесами починається з виникнення потреби в інноваціях і закінчується їх практичною реалізацією в процесі виготовлення інноваційної продукції.

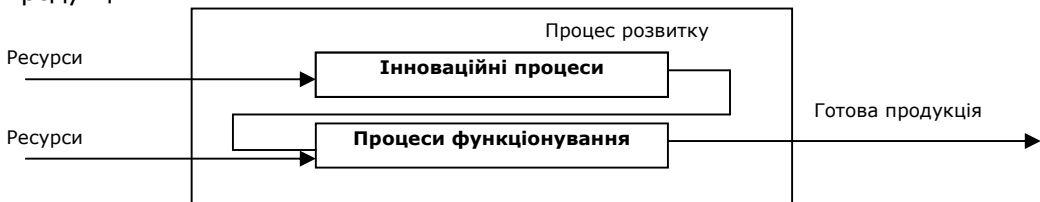


Рис. 2. Схема процесу розвитку будівельного підприємства як об'єкта управління

Управління функціонуванням здійснюється безперервно протягом усього життєвого циклу підприємства. Визначаючи дані часові межі, отримуємо початок управління розвитком – виникнення потреби в змінах і закінчення – той момент, коли зміни стають неефективними або непотрібними.

З урахуванням усього вищенаведеного, під управлінням розвитком пропонується розуміти систематичний, планомірний і цілеспрямований вплив на працівників, ресурси підприємства, з метою підвищення рівнів організованості й конкурентоспроможності будівельного підприємства за допомогою необхідних і достатніх способів впливу.

Будь-який об'єкт управління зазнає впливу економічних, організаційних, соціальних, техніко-технологічних та інших факторів. На процес розвитку також впливають усі перераховані вище фактори, а саме:

- 1) економічні – одержання економічної ефективності від змін, впроваджених у процесі розвитку;
- 2) організаційні – створення організаційної структури управління об'єктом, її гнучкість і надійність;
- 3) соціальні – можливість прояву соціальної активності, духовного та культурного росту, як керівництва, так і працівників, якими управляють;
- 4) техніко-технологічні – застосування нових засобів і предметів праці, у т.ч. спеціальних машин і механізмів, оргтехніки, технології.

Виробництво будівельної продукції відноситься до видів діяльності, здійснення яких передбачає залучення значного обсягу різноманітних ресурсів. При цьому тривалість виробничого циклу значною мірою залежить від обсягу і типу будівельних робіт (будівництво, ремонт об'єктів) і знаходиться в межах від

декількох днів до декількох років. Технологічні процеси з погляду їх прогресивності й екологічної чистоти достатньо різноманітні і залежать від багатьох чинників: фінансового стану підприємства, наявності нових технологій, ставлення керівників до впровадження сучасних розробок.

Таким чином, об'єктом управління є розвиток підприємства, що складається із взаємозалежних інноваційних процесів та процесів функціонування, які реалізуються в межах структурно-функціональної та виробничо-економічної підсистем у складі будівельного підприємства, що потребують теоретичного обґрунтування спеціального механізму управління з метою підвищення рівня організованості й конкурентоспроможності підприємства. Визначення об'єкта управління та побудова ієрархічної моделі підсистеми, якою управляють, з урахуванням галузевих особливостей будівельних підприємств дозволить удосконалити систему управління їх розвитком.

#### **Список використаних джерел:**

1. Білоус Г. Розвиток малого підприємництва в Україні [Текст] / Г. Білоус // Економіка України. - 2000. - №: 2. - С.34-40.
2. Богатирьов І.О. Ефективність розвитку підприємств [Текст] / Богатирьов І.О. // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наук. праць. Вип.7 - 8 (26 - 27). - К.: НДЕІ, 2003. - С.73-79.
3. Бурмака Т.М. Управління розвитком будівельних підприємств в умовах конкурентного середовища [Текст] / дис. канд. Ек. Наук: 08.00.04: /Бурмака Т.М. - Х., 2010. - 215 с.
4. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Дж. Стоимість компаній: оцінка и управління / пер. с англ. [Текст] / Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Дж. - М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2006. - 576с.
5. Шіковець К.О. Економіко-математичне забезпечення виробничих систем, що прагнуть до ідеалу [Текст] // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України: Зб. наук. пр. - Вип.3. - К.: ДНДІМЕ, 2003. - С.57-63.

УДК 658.114.1

**А.В.Кругляно, к.е.н.,**

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,  
м. Чернівці

### **СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

У статті розглядаються проблеми та перспективи стратегічного розвитку малих підприємств в Україні. Акцент зроблено на особливостях стратегічного управління саме малими підприємствами, запропоновані ймовірні шляхи їх стратегічного розвитку у сучасних динамічних умовах нестабільного підприємницького середовища.

В статье рассмотрены проблемы и перспективы стратегического развития малых предприятий в Украине. Сделан акцент на особенностях стратегического управления именно малыми предприятиями. Предложены вероятные пути их стратегического развития в современных динамических условиях нестабильной предпринимательской среды.

The problems and prospects of the strategic development of small enterprises in Ukraine. Focuses on the characteristics of strategic management is small business. Suggested possible ways of their strategic development in today's dynamic business environment unstable.

*Ключові слова:* мале підприємство, стратегія, стратегічний розвиток малих підприємств.

Процес розробки і вибору стратегії діяльності малих підприємств є надзвичайно актуальним, оскільки швидкі зміни підприємницького середовища, що пов'язані з новими технологіями, глобалізацією діяльності фірми, обумовлюють необхідність пристосування малих підприємств до змін, необхідність прогнозування власних дій через розробку відповідних планів та стратегій бодай на найближчу видиму